

Січень

Январь

Лютый

Февраль

Березень

Март

Молюски 2013 року

Ноябрь

Листопад

Жовтень

Грудень

Декабрь

Succinea putris (Linnaeus, 1758)

Бурштинівка (янтарка) звичайна – найбільший та найпомітніший представник родини бурштинівок Succineidae на території України. Має дуже тонку черепашку з великим устям, забарвлення якої часто нагадує колір бурштину. Така черепашка погано захищає молюсків від висихання, отже,

вони оселяються лише в достатньо вологих місцях – поблизу водойм, на ділянках з високою густою травою тощо.

Unio pictorum (Linnaeus, 1758)

Перлівниця звичайна, або малярська може населяти річки, заплавні водойми, водосховища, озера і навіть стави. Від перлівниці клиноподібної *Unio tumidus*, яка часто зустрічається поруч з нею, зазвичай добре відрізняється видовженою формою мушлі. Проте в обох видів форма мушлі є досить мінливою,

отже, можна зустріти *Unio pictorum* з клиноподібною і *Unio tumidus* з видовженою мушлею.

Chondrula tridens (O.F.Müller, 1774)

Не зважаючи на назву, **равлик тризубий** не завжди має саме три зуби в усті черепашки. По-перше, зуби "будуються" лише після закінчення росту черепашки. У молодих особин краї устя тонкі, ламкі та без зубів. По-друге, крім трьох основних зубів досить часто присутні 1–2 додаткових зуби. По-третє, в окремих популяціях навіть основні зуби розвинені слабо, деякі з них можуть бути повністю відсутніми. Не менш мінливими є розміри черепашок.

Bithynia leachii (Sheppard, 1823)

Бітінія Ліча відрізняється від більш розповсюдженої у наших прісних водоймах бітінії щупальцевої *Bithynia tentaculata* опуклими обертами черепашки, розділеними значно глибшим швом. На території України зустрічається переважно велика форма, якій часто надають підвидовий (*B. leachii troschelii*) або вищий статус. Молюски заселяють стоячі та повільно текучі водойми з багатою рослинністю, у річках тримаються біля берегів. При пересиханні водойм можуть зариватися у ґрунт.

Cyclope neritea (Linnaeus, 1758)

Черепашки цього виду невеликі (не більше одного – півтора сантиметрів), проте досить оригінальної форми. Напівсферичні, міцні, барвисті, вони добре підходять для виготовлення намист, які нерідко можна побачити на курортних ринках. Зустрічається вздовж чорноморських берегів на глибинах до 40–50 м. Відмічений також в Азовському морі. Подібний, але з дещо меншою черепашкою (і з меншою кількістю обертів) *Cyclope donovani*, на думку окремих дослідників, є лише формою *Cyclope neritea*.

***Brephulopsis cylindrica* (Menke, 1828)**

Вид кримського походження. Завдяки людині зараз не лише суттєво розселився по півдню України за межами Кримського півострова, але й потрапив до Києва та Львова. У Львові утворив велику колонію на зарослих травою схилах одного зі стадіонів. Для цього молюска властива величезна мінливість форми та розмірів черепашки, яка найяскравіше проявляється

в гірському Криму. Дещо меншою є мінливість забарвлення, яка полягає в можливій наявності в окремих особин темних поперечних (радіальних) смужок на обертах. У багатьох колоніях присутні лише молюски з однобарвно-білими черепашками.

***Theodoxus fluviatilis* (Linnaeus, 1758)**

Річкова лунка розповсюджена в усіх основних річкових басейнах України. Молюски тримаються переважно на мілководних прибережних ділянках, особливо там, де дно вкрите дрібним камінням. Міцно триматися на камінні або інших занурених у воду предметах молюскам допомагає своєрідна форма черепашки – з плоским низом та

обтічним верхом. Проте найбільш вражає не форма, а надзвичайна різноманітність забарвлення черепашок: від майже цілковито чорних до екземплярів з виразними кольоровими візерунками. Деякі з численних варіантів забарвлення представлені в нашій [фотогалереї](#).

***Mya arenaria* Linnaeus, 1758**

Піщана мія полюбляє мілководні ділянки з піщано-мулистим дном і нерідко зі зниженою солоністю води (наприклад, у лиманах).

Більшу частину життя молюски проводять у викопаних у піску нірках. Ці нірки, зокрема, захищають молюсків під час відливів. Піщана мія розповсюджена вздовж атлантичного узбережжя Європи та Північної Америки, в

північній частині Тихого океану. У Чорне море потрапила, очевидно, завдяки людині. Вперше виявлена в Одеській затоці в 1966 році.

Bielzia coerulans (M.Bielz, 1851)

Один з найбільших і найяскравіших слизняків, розповсюджених на території України. Довжина тіла в русі може досягати 10 см. Зустрічається переважно в Українських Карпатах, рідше на рівнинній частині заходу України. На сході досягає Вінницької області. Завезений людьми до

Києва. Дорослих особин слизняка великого синього часто досить легко відрізнити від інших великих слизняків за наявністю синюватих, фіолетових, зеленкуватих відтінків у забарвленні (хоча бувають також інші кольорові варіації). Молоді особини світліші, спочатку без синюватого полиску та з темними поздовжніми смугами, які з віком поступово зникають.

Unio tumidus Philipsson, 1788

Перлівниця клиноподібна оселяється в річках, заплавах, водоймах, водосховищах, озерах. На відміну від перлівниці звичайної *Unio pictorum*, її стулки переважно помітно розширені в передній частині та звужені в задній, що

надає їм клиноподібний вигляд. Проте загалом форма мушлі *Unio tumidus* досить мінлива, значною мірою залежить від умов існування. У великих екземплярів довжина мушлі може перевищувати 10 см.

Cyclope donovani Risso, 1826

Черепашка невелика, переважно не перевищує 1 см, напівсферичної форми та з досить мінливим забарвленням. Зустрічається в Середземному та прилеглих до нього морях, на території України – в Чорному та Азовському морях, часто разом з *Cyclope neritea*. У Чорному морі оселяється вздовж берегів на глибині до 30 м. Черепашки

Cyclope donovani та *Cyclope neritea* досить подібні, тому частина дослідників вважає їх єдиним видом – *Cyclope neritea*.

***Cerata nemoralis* (Linnaeus, 1758)**

Без сумніву, найяскравіший представник роду *Cerata*. Поліморфізм забарвлення черепашки виражений ще краще, ніж у [садової](#) та [австрійської цепей](#). Найрізноманітніші відтінки жовтого, рожевого (до майже червоного), коричневого кольорів часто слугують фоном для красивих темних смуг, що проходять вздовж обертів. Нерідко смуга лише одна (центральна) або зовсім відсутня. На території України може зустрічатися лише синантропно, унаслідок цілеспрямованого або випадкового завозу людьми.

***Batavusiana crassa* (Philipsson, 1788)**

[Перлівниця товстостінна](#), або [овальна](#) оселяється переважно у невеликих чистих річках зі швидкою течією. Ще в першій половині ХХ століття вона була одним з фонових видів перлівницевих (родина Unionidae) у прісних водоймах України. Зараз кількість її знахідок та щільність виявлених популяцій різко знизилася. Аналогічні тенденції спостерігаються в інших європейських країнах.

***Tritia reticulata* (Linnaeus, 1758)**

Один з найбільших та найпомітніших червононогих молюсків, які зустрічаються в Чорному та Азовському морях (зрозуміло, не враховуючи [рапани](#)). Черепашки можуть досягати у висоту 2–3 см, приваблюють погляд красивою формою, скульптурою та забарвленням. Вздовж їх обертів часто проходять різнокольорові смуги. Не дивно, що їх нерідко використовують для виготовлення різноманітних сувенірів, наприклад, намист. Деякі вчені вважають, що в Чорному та Азовському морях живе не один, а три види *Tritia*, які відрізняються за формою та пропорціями черепашок. Інші дослідники не поділяють цієї думки.

Limax cinereoniger Wolf, 1803

Найбільший серед наших слизняків. Довжина тіла в русі може перевищувати 15 см, хоча часто трапляються дорослі особини помітно менших розмірів. Оселяється в лісах, рідше – у старих парках, створених на місце колишніх лісів. Забарвлення дорослих слизняків дуже мінливе, переважно в сіруватих тонах. Вздовж тіла може проходити декілька смуг, суцільних або перерваних. На відміну від *Limax maximus*, мантия однобарвна (за винятком дещо світліших країв, де можуть бути також невеликі світлі штрихи або плямки). Якщо перевернути дорослу або майже дорослу тварину, добре помітна двоколірна (темна по краях, світла посередині) подошва.

Ancylus fluviatilis O.F.Müller, 1774

Річкова чашечка – невеликий (довжина черепашки не перевищує 8 мм, висота – 4 мм), але досить своєрідний прісноводний молюск, розповсюджений у водоймах України. На відміну від більшості червононогих молюсків, його черепашка не має спіралью закрученого завитка, а більше нагадує ковпачок. Цих молюсків можна побачити переважно у річках або струмках, де вони сидять на зануреному у воду камінні. Своєрідна форма черепашки допомагає їм протистояти течії.

Anadara inaequalvis (Bruguiere, 1789)

На перший погляд, мушлі анадари нагадують широко розповсюджених у Чорному і Азовському морях серцевидок. Проте це зовсім не близькі родичі, належать до різних родин і навіть рядів. А їх мушлі дуже легко розрізнити за будовою замка, який з'єднує праву та ліву стулки: декілька відносно великих горбочків (зубів) у серцевидок, довгий ряд з маленьких зубчиків (до півсотні) в анадари. Крім того, серцевидки здавна живуть у наших морях. А анадара потрапила до нас порівняно недавно – у другій половині ХХ ст., проте вже встигла перетворитися в звичайного представника чорноморської та азовської малакофауни. Припускають, що личинки цього молюска потрапили до Чорного моря разом з баластними водами морських кораблів. У межах природного ареалу цей вид досить широко розповсюджений в Індійському та Тихому океанах.

Limax cinereoniger Wolf, 1803

Хоча дорослі особини слизняка великого чорного мають цілком "солідні" розміри (у великих екземплярів довжина тіла в русі може перевищувати 15 см), головне місце в їх раціоні займають не зелені частини вищих рослин, а гриби та лишайники. Не дивно, що в лісі їх найлегше знайти в гниючій деревині (пеньки, повалені стовбури дерев), де є й достатній рівень вологи, й джерело харчування. Після дощів, вночі або зранку слизняків також нерідко можна побачити на стовбурах дерев.

Theodoxus fluviatilis (Linnaeus, 1758)

Вітчизняні науковці не мають єдиної думки щодо того, скільки видів лунок (рід *Theodoxus*) розповсюджено на території України. Одні виділяють досить значну кількість видів на підставі відмінностей у забарвленні, формі черепашки, пропорціях їх кришечок, інші зводять майже все з них до конхологічних форм широко розповсюдженої в нас [річкової лунки *Theodoxus fluviatilis*](#).

Cerastoderma lamarcki lamarcki (Reeve, 1844)

На узбережжі Чорного або Азовського моря не складно назбирати викинуті водою стулки великих двостулкових молюсків, особливо серцевидки Ламарка. Це найбільша з наших серцевидок (родина *Cardiidae*), довжина її мушель може перевищувати 5 см, а їх форма та забарвлення дуже мінливі. [Серцевидка](#)

[Ламарка](#) розповсюджена вздовж атлантичного узбережжя Європи, в Середземному, Чорному, Азовському, Каспійському та Аральському морях.

Xerolenta obvia (Menke, 1828)

В українсько- та російськомовній літературі цього равлика тривалий час згадували під іншою назвою – *Helicella candicans*. Молюсків не складно побачити на заході України, де вони заселяють відкриті сухі біотопи. У літню спеку вони не лише не ховаються від сонячних променів, як більшість наземних молюсків, але й можуть утворювати досить великі скупчення

(так звані "грона") на верхівках трав'яних рослин. Така поведінка дозволяє їм уникнути перегріву поблизу розпеченої сонцем поверхні ґрунту.

Aplexa hypnorum (Linnaeus, 1758)

Видову латинську назву цього невеликого (висота черепашки не перевищує 1,5 см) прісноводного равлика нерідко неправильно перекладають як "сонна". Насправді вона пов'язана не зі сном, а з мохом. Точніше, з невеликими, густо зарослими, нерідко періодично пересихаючими водоймами (зокрема, з болотами), де оселяються молюски.

Загалом епітет "сонна" мало підходить такій рухливій тварині, як *Aplexa hypnorum*.

Chamelea gallina (Linnaeus, 1758)

Один з найзвичайніших молюсків, порожні стулки якого можна назбирати на узбережжі наших морів. Від інших двостулкових молюсків, розповсюджених у Чорному та Азовському морях, досить легко відрізняється майже округлою формою стулочок (за винятком дещо загострених і зігнутих уперед верхівок) та наявністю на них добре помітних концентричних реберець.

Забарвлення мушель досить мінливе: від білуватого, нерідко з темнішими радіальними "променями", до майже зовсім чорного.

Arianta arbustorum (Linnaeus, 1758)

Равлик деревний – мабуть, один з найкрасивіших наземних равликів, що мешкають на території України. І все завдяки надзвичайно строкатому забарвленню, утвореному досить хаотично розташованими невеликими світлими штрихами або плямками.

Коричнювата черепашка й так погано помітна на корі дерев, а численні плямки довершують маскування. Крім плямок, по периферії черепашки може проходити темна спіральна смуга. Не важко здогадатися, що равлик деревний є лісовим видом. Він зустрічається в гірських, рідше рівнинних біотопах на заході України. На сході досягає Вінницької області.

Aplexa hypnorum (Linnaeus, 1758)

На відміну від більшості наземних і водних равликів, оберти черепашок яких закручені за годинниковою стрілкою, представники родини Physidae є "шкульгами". Якщо розташувати їх черепашку верхівкою догори, а устям – до себе, воно опиниться ліворуч, а не праворуч від умовної осі черепашки. Ще одна особливість черепашок – порівняно великий останній оберт, хоча в *Aplexa*

hypnorum він виглядає не таким роздутим, як у *Physa* або *Physella*, а сама черепашка помітно стрункіша. Не дивно, що молюсків цієї родини називають "пухирчиками".

Polititapes aurea (Gmelin, 1790)

Золотистий політітапес широко розповсюджений у Чорному та Азовському морях; за межами нашої країни зустрічається вздовж атлантичного узбережжя Європи (на північ до Англії), у Середземному, Егейському, Мармуровому морях. На перший погляд, його мушля нагадує дещо витягнуту у довжину мушлю іншого звичайного в наших

морях двостулкового молюска – *Chamelea gallina*. До речі, ступінь витягнутості мушель *Polititapes aurea* дуже мінлива. Мінливою є й поверхнева скульптура на стулках – від грубих до ледь помітних концентричних реберець. Це спричинило опис багатьох форм, деякі з яких раніше вважали самостійними видами.

Arianta arbustorum (Linnaeus, 1758)

Равлик деревний – один з багатьох видів молюсків, отримавших свою наукову латинську назву ще "з рук" відомого шведського природодослідника Карла Ліннея, якого вважають засновником сучасної зоологічної та ботанічної систематики. 255 років тому, у 1758 році було опубліковане десяте видання "Системи природи", після

якого в біологічну систематику увійшли звиклі зараз бінарні (подвійні) латинські назви, що складаються з родової та, власне, видової назви. Щоправда, тоді деревний равлик був названий *Helix arbustorum*, а в рід *Helix* були об'єднані представники різних родів та навіть родин (за сучасними поглядами). А от назву "деревний" (*arbustorum*) цей вид "носить" до сьогодні, "гордо" додаючи до неї прізвище великого шведа.

Unio pictorum (Linnaeus, 1758)

Хоча у прісних водоймах України зустрічається зараз 7 видів родини перлівницевих (Unionidae), найчастіше можна побачити лише три з них: перлівницю звичайну *Unio pictorum*, перлівницю клиноподібну *Unio tumidus* та

беззубку качину *Anodonta anatina*. Але й на стані їх популяцій може несприятливо позначатися зростаюче антропогенне забруднення водойм і непередумані гідротехнічні заходи. Залишається лише сподіватися, що цей великий, корисний і просто красивий молюск не стане такою рідкістю в наших водоймах, як деякі інші перлівниці.

Cerastoderma lamarcki lamarcki (Reeve, 1844)

Один з найбільших та найпомітніших двостулкових молюсків у наших морях, названий на честь відомого французького природодослідника Жана Батиста Ламарка. Щоправда, тепер *Cerastoderma lamarcki* усе частіше вважають то молодшим синонімом описаної самим Ламарком *Cerastoderma rhomboides*, то підвидом або навіть синонімом

описаної ще раніше *Cerastoderma glaucum*. Очевидно, систематика й морських, й солонуватоводних серцевидок значно ускладнена великою мінливістю їх мушель, у чому легко переконатися на будь-якому морському узбережжі.

Succinea putris (Linnaeus, 1758)

Бурштинівка (або янтарка) звичайна зустрічається по берегах водойм та на інших вологих ділянках по всій Україні. Привертає увагу досить не звичною для наземних равликів формою черепашки, яка дещо нагадує черепашки прісноводних молюсків – ставковиків. З нею та деякими іншими видами наших наземних і прісноводних молюсків можна ближче познайомитися на сторінках щойно опублікованої науково-популярної брошури ["50 найпомітніших молюсків Львова та околиць"](#).

Planorbis planorbis (Linnaeus, 1758)

Котушка облямована *Planorbis planorbis* і котушка рогова *Planorbarius corneus* – найбільші та найпомітніші представники родини Planorbidae, розповсюджені в наших прісних водоймах. Перший вид відрізняється не лише меншими розмірами (діаметр черепашки не перевищує 2 см), але й наявністю чіткого виступу (кіля), який проходить по зовнішньому краю обертів, ніби облямовуючи їх. Котушку облямовану можна побачити в усіх регіонах України.

Cyclope neritea (Linnaeus, 1758)

Цей морський молюск має невелику (не більше півтора сантиметра), але досить красиву черепашку напівсферичної форми. Проте верхня частина черепашки набуває таку характерну обтічну форму не відразу, а лише після руйнування верхніх (ембріональних) обертів. Ці 1,5–2 оберти формуються ще усередині яйця й мають вигляд досить гострого конуса. У дорослих молюсків вони зазвичай повністю зруйновані, але інколи зберігаються у вигляді гострої "шпильки". У [малакологічному фонді ДПМ НАНУ](#) є одна така черепашка з Чорного моря поблизу м. Севастополь. Її можна побачити в нашій [фотогалереї](#).

Krynckillus melanocephalus Kaleniczenko, 1851

Слизняк чорноголовий належить до групи молюсків кавказького походження, ареал яких останнім часом активно розширюється за рахунок антропохорії – *Deroceras caucasicum*, *Stenomphalia ravergiensis* тощо. Ще порівняно недавно на території України *Krynckillus melanocephalus* був відомий лише у Криму, зараз відмічений у багатьох регіонах нашої країни. Зокрема, слизняк чорноголовий вже встиг перетворитися на одного зі звичайних наземних молюсків Львова. На відміну від багатьох інших слизняків з родини Agriolimacidae, його досить легко впізнати за зовнішнім виглядом – завдяки інтенсивно-чорній голові та шиї, які контрастують зі світлим (переважно сіруватим) забарвленням решти тіла.

Unio pictorum (Linnaeus, 1758)

Перлівниця звичайна, аналогічно до інших видів наших перлівниць, відзначається добре вираженою мінливістю форми мушлі, яка значною мірою залежить від умов заселеної молюсками водойми. У річках обриси стулок часто помітно стрункіші, ніж в озерах або інших стоячих водоймах, завдяки чому *Unio pictorum* тут легко відрізнити від *Unio tumidus* або *Batavusiana crassa*. У стоячих водоймах форма стулок *Unio pictorum* може помітно змінюватися, нагадуючи *Unio tumidus*. Це наочно демонструють окремі матеріали малакологічного фонду ДПН НАНУ, показані в нашій фотогалереї. Особливо цікавими є деякі екземпляри з поліських озер.

Cyclope donovani Risso, 1826

Черепашка за формою та забарвленням дуже подібна до *Cyclope neritea*, проте дещо менша і з меншою кількістю обертів. Не виключено також, що не є самостійним видом, а лише конхологічною формою *Cyclope neritea*. У Чорному та Азовському морях зустрічаються обидва види (або форми) *Cyclope*.